

ZYGMUNT RUTA

Z problemów oświaty i szkolnictwa w Tarnowie do końca XVII wieku *

Problem szkoły tarnowskiej nie był omawiany dotychczas w literaturze naukowej jako odrębne zagadnienie; istnieją bowiem tylko sporadyczne i niepełne próby nakreślenia ogólnych zarysów problemu, które nie odpowiadają wymogom współczesnego warsztatu historycznego¹. Poddanie więc źródeł i opracowań ponownemu ich rozpatrzeniu z równoczesnym uwzględnieniem szerokiego tła porównawczego, zwłaszcza z zakresu szkolnictwa Małopolski, przyczynić się może do lepszego poznania wczesnych dziejów szkoły, która w roku 1959 obchodziła swój chlubny jubileusz 400-lecia². Niniejsza próba zarysu problematyki wychowania i oświaty na terenie Tarnowa od początku istnienia miasta do końca XVII wieku oparta została na dostępnym, ograniczonym niestety materiale źródłowym zarówno rękopiśmiennym, jak i drukowanym oraz na literaturze przedmiotu. Źródła, którymi dysponujemy dla odtworzenia dziejów szkoły tarnowskiej, znajdują się w archiwach tarnowskich oraz archiwach pozamiejscowych. Z miejscowych wymienić należy archiwum przy Muzeum Ziemi Tarnowskiej oraz Archiwum Diecezjalne. Materiały archiwalne znajdujące się w Muzeum Ziemi Tarnowskiej, a mianowicie dokumenty i księgi różnych władz miejskich, zawierają szereg interesujących wiadomości o szkole tarnowskiej³. Sporo materiału obrazującego dzieje szkoły,

* Streszczenie pracy wykonanej na seminarium magisterskim w r. 1959 pod kierunkiem doc. dra Ignacego Zarębskiego.

¹ J. Leniek, Fr. Herzig, Fr. Leśniak, *Dzieje miasta Tarnowa*, Tarnów 1911, s. 144—167; Br. Trzaskowski, *Rys dziejów gimnazjum tarnowskiego* (Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum za r. szk. 1878); W. Arvay, *Założenie pełnej kolonii akademickiej w Tarnowie* (Sprawozdanie Dyrekcji I Państwowego Gimnazjum w Tarnowie, cz. I. r. 1926/27, cz. II. r. 1927/28, cz. III. r. 1931/32).

² Jako wychowanek I Liceum im. K. Brodzińskiego w Tarnowie, które jest sukcesorem dawnej szkoły, chciałem przez napisanie tej pracy wnieść cegiełkę do przyszłego pełnego opracowania jej dziejów.

³ Niektóre dokumenty oraz notatki zawarte w Acta obligationum z lat 1551—1562 dotyczące szkoły zostały opublikowane (Jan Leniek, *ks. I. Chrościńskiego, pierwszego prefekta gimnazjum tarnowskiego, Kronika z lat 1784—1794 z przydaniem*

szczególnie w XVII wieku, znajdowało się w aktach kapituły katedry tarnowskiej. Wiele z nich jednak zaginęło⁴. Nieodżałowaną zwłaszcza stratą jest zaginięcie I tomu Aktów Kapitułnych obejmujących wiek XVII i początek XVIII stulecia⁵. Poza materiałami przechowywanymi w archiwach tarnowskich uwzględniłem również znajdujące się w Archiwum Kapituły Krakowskiej, księgi wizytacji kanonicznych dekanatu tarnowskiego i kolegiaty tarnowskiej podległej kontroli samych biskupów. Dochowała się do naszych czasów wizytacja kolegiaty przeprowadzona przez biskupa Jerzego Radziwiłła w 1597 r. Bardzo przydatnym zespołem źródeł, który dotychczas był nie wykorzystany w kreśleniu dziejów oświaty w Tarnowie, stanowią źródła drukowane do dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zawierają one cenny materiał dotyczący związków szkolnictwa w Tarnowie z Akademią Krakowską. Ważny element poznania historii szkoły stanowią również napisy grobowe kościoła katedralnego w Tarnowie⁶. Stan źródeł, ich fragmentaryczność i charakter oraz wynikające stąd trudności interpretacyjne nie stwarzały możliwości pełnego odtworzenia jej obrazu.

Trudny problem genezy szkoły był pomijany w dotychczasowych badaniach ze względu na brak źródeł dotyczących tej kwestii. Szkoła sięga swymi początkami czasów znacznie wcześniejszych niż te, o których mówią dokumenty pisane. Genezę szkoły należy powiązać z rozwojem ekonomicznym miasta w XIV—XV wieku, ze wzrostem liczby ludności i rolą organizacji kościelnej na tym terenie.

Tarnów jako osada istniał już prawdopodobnie w 1105 r.⁷; do godności miasta wyniósł go jednak dopiero król Władysław Łokietek przywilejem lokacyjnym z dnia 7 marca 1330 r.⁸. Miasto Tarnów od początku swego istnienia było prywatną własnością Leliwitów Tarnowskich, troskliwych opiekunów miasta. Protoplasta rodu Tarnowskich, Spycimir, okazał się niezwykle przedsiębiorczym właścicielem Tarnowa; jego to rządy uważa się za okres, w którym miasto uzyskało podstawy warunkujące jego szybki rozwój. Przyczyny wzrostu miasta tkwiły nie tylko w fakcie poważnej roli, jaką odgrywali Tarnowscy za panowania Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego, ale także w jego korzystnym położeniu geograficznym, na skrzyżowaniu głównych szlaków handlowych. Przecinały się tu — trakt ruski prowadzący z Krakowa do Lwowa i węgierski z Krakowa doliną Białej do Barda na Węgry⁹. Wzrost znaczenia tych dróg handlowych, a co za tym idzie i rozwój samego miasta, przybiera na sile od XIV wieku. Naturalne warunki środowiska sprzyjały także rozwojowi produkcji rzemieślniczej. Wiek XIV oraz

aktów fundacyjnych kolonii akademickiej w Tarnowie z lat 1559 i 1578 jako też Raportu o jej stanie z r. 1766 w „Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce”, t. IX, Kraków 1897).

⁴ Por. W. Arvay, op. cit., cz. I. s. 4; ostatnio odnalazła się „Liber memorabilium ex altero dimidio saeculi XVII”.

⁵ Na szczęście korzystał z tego tomu W. Arvay, który wynotował szereg wiadomości; dzięki jego życzliwości mogłem je wykorzystać w niniejszej pracy.

⁶ J. Leniek, *Napisy grobowe w kościele katedralnym w Tarnowie* (Sprawozdanie dyrekcji c. k. gimnazjum w Tarnowie za r. szk. 1901—1902).

⁷ Por. J. Leniek, Fr. Herzig, Fr. Leśniak, op. cit., s. 15; Z. Simche, *Tarnów i jego okolica*, Tarnów 1930, s. 80.

⁸ *Archiwum Księżąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*, t. II (1284—1506), Lwów 1888, nr 12.

⁹ Por. J. Leniek, Fr. Herzig, Fr. Leśniak, op. cit., s. 34.

XV jest okresem, w którym wiele rzemiosł organizuje się w cechy¹⁰. Już w XIV wieku Tarnów należy do miast dobrze zaludnionych. Obliczenia Tadeusza Ładogórskiego w jego pracach nad zaludnieniem Polski w początkach panowania Kazimierza Wielkiego określają przybliżoną liczbę mieszkańców dekanatu tarnowskiego na 13 710 osób. Samo miasto Tarnów liczyło 800 mieszkańców¹¹.

Przeobrażeniom gospodarczym i demograficznym dokonywającym się w posiadłościach Tarnowskich towarzyszył naturalny wzrost organizacji kościelnej. Kościół parafialny w Tarnowie pod wezwaniem Narodzenia NMP pochodzi z XIV wieku. Pierwszą wzmiankę źródłową o kościele tarnowskim, a raczej o parafii istniejącej w Tarnowie, spotykamy w spisach świętopietrza złożonego przez Polskę Stolicy Piotrowej w roku 1325¹². W roku 1400 na prośbę Jana Tarnowskiego wyniósł biskup krakowski Piotr Wysz kościół parafialny w Tarnowie do godności kolegiaty¹³. Tarnów więc obok znaczenia gospodarczego, jako ośrodek rzemieślniczo-handlowy, stał się ważnym ogniwem w ramach organizacji kościelnej.

Okoliczności powyższe, a więc rozwój rzemiosła, handlu, jak i organizacji miejskiej czy kościelnej, łączyły się zwykle z zapotrzebowaniem na wykształcenie szkolne.

Ważkim dowodem nie tylko wczesnego powstania szkoły tarnowskiej, ale i jej roli w mieście oraz poziomu są wczesne i liczne zapisy tarnowian na Krakowskiej Alma Mater występujące bezpośrednio po jej odnowieniu w roku 1400. Mieszczanstwu tarnowskiemu nie wystarcza miejscowa szkoła, w której zdobywali elementarne wykształcenie, ale rozumieją potrzebę wiedzy na stopniu wyższym i dlatego wysyłają swych synów na naukę do Akademii Krakowskiej. To godne szczególnej uwagi zjawisko niezmiernie wczesnych kontaktów mieszczan tarnowskich z Akademią Krakowską nie było w dotychczasowej literaturze naukowej o Tarnowie rozpatrywane. Listę studentów tarnowskich na Akademii Krakowskiej otwiera „Mathias Johannis de Tarnow” imatrikulowany, jako pierwszy student w ogóle, w roku 1400¹⁴. Odtąd bardzo często spotykamy na kartach *Album studiosorum* studentów z Tarnowa. Napływ synów mieszczan tarnowskich na studia w XV stuleciu był dość równomierny i nie wykazywał tendencji do dużego wzrostu lub spadku w poszczególnych dziesięcioleciach. Ogółem w XV wieku liczba studiującej w Akademii Krakowskiej młodzieży tarnowskiej wyraża się w 60 zapisanych, z czego na lata 1400—1421 przypada 16 studentów¹⁵. Z liczby 60 studentów wpisanych na Akademię Krakowską w omawianym stuleciu

¹⁰ Stanisław Wróbel, *Rozwój rzemiosła w Tarnowie na tle rozwoju ekonomicznego miasta do końca XVIII w.*, s. 103 (w maszynopisie).

¹¹ Tadeusz Ładogórski, *Studia nad zaludnieniem Polski w XIV wieku*, Wrocław 1958, s. 86, 148, 201.

¹² Por. Fr. Herzig, *Katedra niegdyś kolegiata w Tarnowie*, Tarnów 1900, s. 8.

¹³ Archiwum sławuckie, t. II, nr 94; Fr. Herzig, op. cit., s. 10.

¹⁴ Nawet jeśli przyjmie się hipotezę głoszoną przez Ks. Fijałka, że „Mathias Johannis de Tarnow” to Tarnowski, późniejszy kanonik poznański, pochodzący z Tarnawy, a nie z Tarnowa, to w tymże roku znajdujemy wśród zapisanych studentów drugiego. bezspornego tarnowianina — Nicolaus Johannis de Tarnow (K. Morawski, *Historia UJ*, t. I., s. 110; *Album studiosorum*, t. I. s. 13).

¹⁵ Por. obliczenia A. Karbowiaka, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce*, Petersburg 1904, t. II, s. 42.

nieznaczna część, bo tylko 5, uzyskała najniższy stopień naukowy bakałarza sztuk wyzwolonych. Nie stanowili oni pod tym względem jednak wyjątku¹⁶.

Godnym zanotowania tarnowianinem, prawdopodobnie pochodzenia mieszczańskiego, który osiągnął większy rozgłos w pierwszej połowie XVI wieku, jest Adam Tussinus¹⁷. Ciekawa postać Adama Tuszyńskiego, który wniósł swój wkład do kultury umysłowej środowiska krakowskiego, nie doczekała się osobnego opracowania. Materiały źródłowe dotyczące jego działalności są fragmentaryczne; pozwalają jedynie na niepełne zrekonstruowanie jego życia. Nie ma żadnych wiadomości o pierwszych latach życia Tuszyńskiego; nie wiadomo, gdzie pobierał początkową naukę. Za rektoratu Jana z Oświęcimia wpisał się w semestrze letnim w roku 1513 do metryki studenckiej jako Adam Pauli de Tarnow¹⁸. Już w 1514 za dziekanatu Marcina z Leżajska w semestrze zimowym został bakałarzem¹⁹. Magisteriat artium uzyskał dopiero w roku 1526²⁰. Długi okres czasu między uzyskaniem stopnia bakałarza a zdobyciem tytułu mistrza sztuk wyzwolonych zdaje się wskazywać, że Adam Tuszyński przerwał studia lub też studiując musiał równocześnie pracować. Po uzyskaniu magisteriatu otworzyła się przed Tuszyńskim kariera uniwersytecka. Od 1527—1546 wykładał na fakultecie filozoficznym partie filozofii Arystotelesa, Gramatykę Donata, Logikę Piotra Hiszpana, Elementy geometrii Euklidesa i inne przedmioty nauczania²¹. Podobnie jak wielu magistrów w tym okresie, powziął Tuszyński myśl wyjazdu na studia do Włoch. W roku 1533 wniósł Tuszyński prośbę do władz Uniwersytetu o udzielenie dwuletniego urlopu na wyjazd do Włoch. Starania jego zakończyły się pomyślnie; król Zygmunt Stary pismem z dnia 3 maja 1533 udziela Adamowi Tuszyńskiemu zwolnienia z zajęć na okres dwuletni pod warunkiem dostarczenia odpowiedniego zastępcy²². Nie wiadomo, czy planowana podróż Tuszyńskiego doszła do skutku. *Liber diligentiarum* podaje, że Tuszyński pełnił na Wydziale artium swoje obowiązki bez przerwy aż do roku 1546, tj. do śmierci. Wyjątek stanowi semestr zimowy 1545 roku kiedy to zajęcia za Adama Tuszyńskiego prowadzi innym magister. W nieokreślonym bliżej czasie, a w każdym bądź razie przed majem 1533, jak dowodzi tego cytowane wyżej pismo króla Zygmunta Starego, uzyskał stopień doktora medycyny. Od roku 1534 został członkiem Kolegium Mniejszego, w r. 1539 piastował godność dziekana wydziału artystów. Adam Tuszyński zmarł dnia 1 lutego 1546 r. (collega et in Tarnów altarista, appoplexia mortuus)²³. Studia i pobyt Adama Tuszyńskiego w Akademii Krakowskiej przypadły na lata największego rozkwitu

¹⁶ K. Morawski, op. cit., t. II, s. 375, 379.

¹⁷ Nazwisko jego jest właściwie nieustalone; w źródłach występuje jako: Tussinus, Tuszek, Tuszyński, Tuczyn, Thuzyn, Thuszynus, Tuszyna (Acta rectoralia, t. II (1536—1580), wyd. St. Estreicher, Kraków 1909, s. 33, 34, 35, 40, 47, 50; St. Estreicher, Bibliografia polska, t. XXXI, s. 424—425; Wł. Wisłocki, *Katalog rękopisów Biblioteki UJ.*, cz. I—II, Kraków 1877—1881, s. 183, 191, 707).

¹⁸ *Album studiosorum*, t. II (1490—1551), wyd. A. Chmiel, Kraków 1892, s. 144.

¹⁹ *Liber promotionum*, s. 159.

²⁰ Tamże, s. 180.

²¹ *Liber diligentiarum*, „Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce”, t. IV, s. 514.

²² T. Wierzbowski, *Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego*, t. II, s. 2; *Źródła biograficzno-bibliograficzne do dziejów medycyny w dawnej Polsce*, zebrał Edward Gedroyc, Warszawa 1911, s. 825.

²³ *Liber promotionum*, s. 180; *Liber diligentiarum*, s. 269.

nauk ścisłych, matematyczno-astronomicznych²⁴. Postęp zaznacza się również w medycynie. Z tymi dziedzinami wiedzy związany był Tuszyński, który nie tylko zajmował się pracą dydaktyczną, ale próbował pióra, pisząc prognozyki astrologiczne, almanachy²⁵, które cieszyły się wtedy szerokim wzięciem. Niestety źródła nic nie mówią o związkach Tuszyńskiego z Tarnowem, o wpływie na ewentualne kształtowanie się szkolnictwa tarnowskiego, wpływ taki jednak należy uznać za bardzo prawdopodobny.

Stosunkowo dość liczny pobyt tarnowian na uniwersytecie na pewno miał swoje odbicie w mieszczańskim środowisku tarnowskim i w rozwoju tamtejszej szkoły, gdyż nowości, z jakimi spotykała się młodzież tarnowska w czasie studiów, w jakimś stopniu mogły być przenoszone w środowisko rodzinne. Jak wykazują ostatnie badania prof. Henryka Barycza, Uniwersytet Jagielloński w XV wieku zwracał dużą uwagę na przygotowanie zawodowe przyszłych kadr nauczycielskich. Uniwersytet prowadził niejako metodyczne szkolenie nauczycieli, wyrażające się m. in. w prowadzeniu przez bakałarzy i magistrów określonych zajęć, a mianowicie ćwiczeń i wykładów, „które częściowo wchodziły w zakres programu szkół parafialnych (gramatyka, retoryka, zarys dialektyki)”²⁶.

W Tarnowie stanowisko rektora w miejscowej szkole spoczywało w roku 1494 w ręku bakałarza sztuk wyzwolonych Akademii Krakowskiej²⁷. Szkoła tarnowska przez osobę nauczyciela powiązana była z Akademią już w drugiej, a być może i w pierwszej połowie XV wieku. Konsekwencje tego odbić się musiały na poziomie szkoły, a może również sprzyjały szerzeniu się w niej nowej ideologii, jaką był humanizm. Brak konkretnych źródeł nie pozwala stwierdzić, w jakim stopniu znalazły odbicie nowe prądy humanistyczne w szkole tarnowskiej. Przypuścić jednak wolno, że przy ówczesnej dość luźnej organizacji i kontroli szkół parafialnych ze strony kościoła nauczyciele tarnowscy kończący studia w Krakowie, gdzie zetknęli się dość wcześnie z nowymi zasadami wychowania humanistycznego, realizowali je w praktyce, zwłaszcza w drugiej połowie XV wieku.

W świetle dochowanych źródeł dopiero w XVI i I połowie XVII wieku szkoła uzyskała wysoki poziom dzięki fundacji hetmana Jana Tarnowskiego z roku 1559, zapisowi księdza Marcina Łyczki z roku 1578 oraz fundacjom późniejszym. Akt fundacyjny hetmana Jana Tarnowskiego z roku 1559 ze względu na treść i przełomowe znaczenie dla szkoły tarnowskiej wymaga szerszego omówienia. Istnieje uzasadniona podstawa do wyrażenia poglądu, że zainteresowania Tarnowskiego sprawami wychowania i nauczania kształtowały się pod wpływem zmian dokonywających się w szkolnictwie i wychowaniu w XVI wieku. Szkolnictwo parafialne tego okresu charakteryzuje duże zróżnicowanie tak pod względem uposażenia, przygotowania i warunków życia nauczycieli, jak i programu nauki²⁸. Obok szkół, znajdujących się w stanie upadku, istniały szkoły o dość wysokim poziomie. Należą tu szkoły reorganizowane w połowie XVI wieku przez Benedykta Herbesta we Lwo-

²⁴ H. Barycz, *Alma Mater Jagellonica*, Kraków 1958, s. 99.

²⁵ W., Wisłocki, op. cit., s. 707; St. Estreicher, op. cit., s. 425; M. Krzyszkowska-Langertowa, *Działalność kulturalna Piotra Tomickiego biskupa krakowskiego*, Lwów 1939, s. 86.

²⁶ H. Barycz, op. cit., s. 64—65.

²⁷ *Acta rectoralia*, t. I, nr 1646, s. 365—366.

²⁸ St. Kot, *Szkolnictwo parafialne w Małopolsce w XVI—XVIII wieku*, s. 44 i nast.

wie i Krakowie²⁹. Program naszkicowany przez Herbesta i opublikowany w maju 1559 r. przeznaczony był dla szkoły przy kościele Panny Marii w Krakowie, ale „miał on być wzorcowym programem dla szkół średnich w Polsce”³⁰. W tym samym roku, ale na jego początku, Piotr Statorius opracował również program nauczania dla szkoły w Pińczowie.

Dnia 18 czerwca tegoż 1559 roku hetman Jan Tarnowski wydał akt fundacyjny dla szkoły tarnowskiej, włączając się w akcję reorganizacji szkolnictwa tego okresu. Ta zbieżność dat godna jest szczególnej uwagi. Można na pewno przyjąć, że Tarnowskiemu znane były te programy reorganizacyjne Herbesta i Statoriusa, bo przecież żywo interesował się zagadnieniami edukacyjnymi i szkolnymi. Dowodzi tego m. in. list Tarnowskiego pisany z Osieka 13 lipca 1551 r. do Szymona Marycjusza z Pilzna, w którym dziękuje autorowi za przesłany egzemplarz *De Scholis seu Academiis libri duo* i stwierdza, że wychowanie publiczne jest ważną dziedziną życia społecznego i jednym z podstawowych czynników rozwoju Rzeczypospolitej oraz podkreśla konieczność zajęcia się tymi zagadnieniami³¹. W akcie fundacyjnym Tarnowski ujawnia zainteresowanie nie tylko dla spraw materialnych, ale także programowych. Dbałości o poziom naukowy szkoły dowodzi polecenie Tarnowskiego, aby jej rektor był zawsze w sztukach promowany, posiadał rzetelną wiedzę (*quem semper in artibus promotum et bonis litteris bene meritum semper haberi volumus et mandamus*) i miał do pomocy dwu nauczycieli: lokata (bakalarza) i kantora³². Charakterystyczne jest w tym akcie fundacyjnym niepodkreślanie spraw dotyczących wychowania religijnego — podobnie jak u Herbesta³³ — a położenie nacisku na podstawowe zagadnienia każdej szkoły, na kwalifikacje nauczyciela, na jego cechy i zalety. Doceniając odpowiednio znaczenie warunków materialnych nauczyciela przeznaczył Tarnowski „na jego lepsze uposażenie dwie dziesięciny snopowe... jedną na folwarku Borowiec, drugą na folwarku Nagoszyn”.

Nie tylko Tarnowski docenia ten problem. W o wiele wyższym stopniu, z większym naciskiem wychodzi ta sprawa w dalszych dziejach szkoły. Że Tarnów doceniał problem kwalifikacji nauczycieli, planowego przygotowania kadry nauczycielskiej dla swej szkoły, dowodzą rychłe fundacje stypendialne, przeznaczone dla młodzieży tarnowskiej studiującej w Akademii Krakowskiej. Szczególną wartość posiada zwłaszcza fundacja prepozyta kolegiaty tarnowskiej Marcina Łyczki³⁴. W roku 1578 utworzył on fundusz wieczysty w kwo-

²⁹ St. Kot, op. cit., s. 47—51; K. Mazurkiewicz, *Benedykt Herbest pedagog i organizator szkoły polskiej w XVI wieku*, Poznań 1925, s. 39—48.

³⁰ I. Zarębski, *Rola języka polskiego w nauczaniu szkolnym w Polsce w XVI wieku*, Wrocław 1955, s. 48.

³¹ St. Kot, *Szymona Maryciusa z Pilzna korespondencja z lat 1551—1555*, Kraków 1929, s. 7. „Atque utinam in hac Reipublicae parte restauranda ii, quorum hoc potissime interest, eam quam debent curam impenderent, profecto de summa Reipublicae nostrae meliorem expectationem haberemus... Patrz ponadto Szymon Marycjusz z Pilzna, *O szkołach czyli akademiach ksiąg dwoje*. Wstęp i objaśnienia H. Barycza, s. LXXVII (w przypisie 6).

³² Muzeum Ziemi Tarnowskiej (= MZT), D-183, daw. sygn.: 22-L23; Tłumaczenie aktu fundacyjnego znajduje się J. Leniek, Fr. Herzig, Fr. Leśniak, op. cit., s. 146—148.

³³ K. Mazurkiewicz, op. cit., s. 46—47.

³⁴ Wyciąg w sprawie fundacji ks. Marcina Łyczki z roku 1578, MZT, D-356, daw. sygn.: VII, 1, III, 71. Testament Łyczki opublikował J. Leniek w „Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce”, t. IX, s. 379—385; fragment testamentu dotyczący szkoły przytacza J. Leniek, Fr. Herzig, Fr. Leśniak, op. cit., s. 149—150.

tie 1000 złp, od którego odsetki w wysokości 50 złp. rocznie, przeznaczone były na utrzymanie trzech studentów w czasie studiów w Akademii Krakowskiej. Stypendyści ci mieli mieszkać w Bursie Jerozolimskiej, byli zobowiązani do terminowego kończenia studiów ze stopniem bakałarza artium i do podjęcia pracy nauczycielskiej w przyszłości w szkole tarnowskiej. Od obowiązku tego mogli ich uwolnić rajcowie, prepozyt kolegiaty i rektor szkoły, dla których zastrzeżony był wybór stypendystów. Dwaj studenci mieli pochodzić z Tarnowa, trzeci zaś z rodziny Łyczki. Fundacja jego, podobnie jak pozostałe fundacje pochodzące z następnego stulecia, ubezpieczona była zgodnie z panującym wówczas zwyczajem na dobrach ziemskich i przynosiła określony procent roczny. Mimo różnych niedociągnięć w realizacji tej fundacji w ciągu dalszych lat, posiadała ona duże znaczenie dla rozwoju szkoły tarnowskiej. Miała ona na celu nie tylko dać oparcie materialne studentom, ale i zabezpieczyć szkole, stały, nieprzerwany dopływ wykwalifikowanych nauczycieli. Potwierdzeniem stałej troski o wysoki poziom nauczania w szkole tarnowskiej jest utworzenie w 1629 nowej fundacji stypendialnej przez prepozyta tarnowskiego i kanonika krakowskiego, Andrzeja Tarłę³⁵. Fundacja ta przeznaczona już 300 złp rocznie dla 6 studentów wybieranych po połowie przez rajców miasta Tarnowa i Wielkiego Opatowca.

Napływ studentów z Tarnowa na Akademię Krakowską w latach 1500—1600 był dość duży i równomierny, co uwarunkowane było szczytowym okresem rozwoju miasta i poziomem szkoły. W spisach studentów *Almae Matris* w tym czasie spotykamy 72 studentów. Pod względem pochodzenia społecznego przeważają synowie mieszczan tarnowskich. Wnosząc z opłat wpisowych można przyjąć, że reprezentowane były na studiach wszystkie warstwy mieszczaństwa tarnowskiego. Przedstawiciele duchowieństwa i szlachty występują w metryce niezmiernie słabo; w roku 1517 wpisał się Franciszek Molenda, prepozyt kolegiaty tarnowskiej³⁶, a w roku 1578 „Johannes Stanislaus Comitiss de Tarnow castellani Radomiensis”, który wpłacił tytułem wpisowego 15 groszy³⁷.

Do roku 1578 nie było w Akademii Krakowskiej żadnego stypendium dla studentów tarnowskich, a mimo to młodzież tarnowska była tu licznie reprezentowana. Po utworzeniu fundacji Łyczki w roku 1578 napływ tarnowian nie wykazywał tendencji do wzrostu, ale utrzymywał się do końca XVI wieku w granicach z poprzedniego okresu. W pierwszej połowie XVII wieku, a ściślej mówiąc w latach 1600—1627, miało przewinąć się przez uczelnię krakowską tylko 8 studentów. W latach 30 i 40 tego stulecia, a więc w okresie po utworzeniu fundacji stypendialnej Tarły *Album studiosorum*, wbrew oczekiwaniom, nie wykazuje ani jednego studenta pochodzącego z Tarnowa; spotyka się natomiast studentów z takiej miejscowości jak: Mathias Alberti Mazurek Zabnensis, Martinus Jacobi Lubeczyk Grębossowiensis, Mathias Andreae Dybiszowicz Corcinensis, Martinus Pauli Grębowicz Woynicensis³⁸. Czy właśnie ci z Gręboszowa, Żabna, Korczyzna, Wojnicza byli stypendystami Tarły³⁹? Trzeba tu podkreślić, że pisarze prowadzący *Album* w tym okresie pomijali często miejscowości, uwzględniając tylko diecezję. Zdarzały się wypadki niewypisania

³⁵ J. Leniek, Fr. Herzig, Fr. Leśniak, op. cit., s. 155—156; Fr. Herzig, op. cit., s. 150; H. Barycz, *Historia szkół Nowodworskich*, s. 143—144.

³⁶ *Album studiosorum*, t. II, s. 177.

³⁷ *Album studiosorum*, t. III, s. 111.

³⁸ *Album studiosorum*, t. IV, s. 10, 12, 22.

³⁹ Problem ten stanowi obecnie przedmiot badań źródłowych autora.

studenta do metryki lub też odkładania tej czynności do terminu egzaminów⁴⁰. Cyfry uzyskane więc na podstawie *Album studiosorum* być może, nie wykazują wszystkich studentów z Tarnowa, których w pierwszej połowie XVII wieku było zapewne nie 8, ale znacznie więcej⁴¹. Określenie nawet bardzo ogólnej liczby studiującej młodzieży tarnowskiej w drugiej połowie XVII wieku jest, z braku źródeł, niezwykle trudne. Liczba studentów tarnowskich w tym okresie była z pewnością mniejsza, co uwarunkowane było ogólną sytuacją kraju.

Wśród dalszych problemów z dziejów szkoły tarnowskiej, które w dotychczasowej literaturze naukowej nie zostały wyjaśnione, należy wymienić sprawę bytu materialnego jej nauczycieli. Uposażenie nauczycieli szkół parafialnych nie było uregulowane żadną powszechnie obowiązującą ustawą. Rodzaj, wartość i zabezpieczenie tego uposażenia zależało całkowicie od miejscowych warunków, od stopnia zamożności mieszczaństwa i ofiarności kapituł lub właścicieli dóbr ziemskich⁴². Wartość uposażenia nauczycieli szkół parafialnych nie da się nigdzie oznaczyć z całą dokładnością, albowiem dochody nauczycielskie płynęły z różnych źródeł. Nie inaczej rzecz miała się z uposażeniem nauczycieli tarnowskich. Rektor szkoły tarnowskiej pobierał od roku 1555 pensję od rady miejskiej w wysokości 4 grzywien rocznie⁴³. Kiedy z czasem uposażenie kierownika szkoły wzrosło, kapituła kolegiaty tarnowskiej uchwaliła w roku 1645, aby 4 grzywiny, które miasto płaciło rektorowi szkoły, przeznaczono corocznie na naprawę budynku szkolnego⁴⁴. W roku 1559 przyznał hetman Jan Tarnowski kierownikowi szkoły dziesięciny z dwu wsi. Zachowane źródła szesnastowieczne nie podają konkretnej wysokości dochodów pobieranych przez kierownika z obu dziesięcin. Rektor szkoły tarnowskiej, podobnie jak rektorzy wielu szkół parafialnych, otrzymywał tzw. klerykaturę, tj. stałe uposażenie płacone mu przez mieszczan za pracę w szkole. Z zawodem rektora szkoły łączyła się funkcja pisarza miejskiego, którą sprawował do roku 1568⁴⁵. Pisarstwo miejskie rektora szkoły tarnowskiej było zajęciem ubocznym i przynosiło dochód w wysokości 30 groszy kwartalnie. Mieszczanie tarnowscy doceniali wysiłek nauczyciela i dlatego zwolnili go od wszelkich ciężarów na rzecz miasta⁴⁶. Stałym dochodem rektora był kozubalec składany przez Żydów w wysokości 84 złp rocznie⁴⁷. Dochowane źródła nie rejestrują świadczeń ze strony kapituły tarnowskiej na rzecz szkoły. Najpoważniejszym źródłem utrzymania nauczycieli szkoły tarnowskiej w XVII wieku były dochody płynące z fundacji⁴⁸. W oparciu o zebrany dotychczas materiał źródłowy usiłowałem obliczyć wysokość rocznych dochodów rektora i kantora szkoły tarnowskiej. I tak dochód rektora wynosił w przy-

⁴⁰ B. Kürbisówna, *Mieszczanie na UJ i ich udział w kształtowaniu świadomości narodowej w XV wieku*, „Studia staropolskie”, t. V, Wrocław 1957, s. 34.

⁴¹ Jeśli kapituła krakowska zarządzająca fundacją Tarły wypłacała systematycznie owe 30 złp stypendystom, przynajmniej do najazdu szwedzkiego na Polskę 1655 r., to za okres 1630—1655 mogła rada miejska w Tarnowie wysłać na studia ok. 27 studentów.

⁴² St. Kot, *Szkolnictwo parafialne w Małopolsce w XVI—XVIII w.*, s. 20 i nast.

⁴³ *Acta obligationum*, MZT, D-67, daw. sygn.: 2, nr 2, P3, s. 170—172.

⁴⁴ *Raport o stanie kolonii akademickiej w Tarnowie z roku 1766*, s. 388.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ *Acta obligationum*, MZT, D-67, s. 173—174.

⁴⁷ *Raport o stanie kolonii akademickiej w Tarnowie z r. 1766*, s. 389.

⁴⁸ Problemowi temu poświęciłem w pracy sporo miejsca.

bliżeniu w drugiej połowie XVI wieku 95 złp 24 gr. Pensja roczna kantora wynosiła w tym czasie 47 złp 14 gr. Uposażenie rektora i kantora było w pierwszej połowie XVII wieku wyższe niż w poprzednim okresie. Dochód rektora mógł wynosić wtedy 140 złp 12 gr, a kantora 141 złp 2 gr. Oczywiście pamiętać należy, że wiek XVII jest okresem postępującej dewaluacji pieniądza.

Dochowane źródła nie pozwalają ustalić liczby uczniów szkoły tarnowskiej. Na podstawie danych o liczebności mieszkańców, zamożności mieszczań, dbałości rajców i kapituły o szkołę wolno sądzić, że liczba uczniów szkoły tarnowskiej była w XVI i w pierwszej połowie XVII wieku dość znaczna. Wizytacje kościelne z XVII wieku podają liczby uczniów z kilku miast Małopolski, na podstawie których można przyjąć, że szkoła tarnowska wykazywała prawdopodobnie większą frekwencję od niejednego z nich. Szkoła w Nowym Sączu w roku 1608 liczyła około 100 uczniów, w Starym Sączu również w tym roku około 40, a w 1641 roku 60, w Pokrzywnicy w r. 1618 — 60 uczniów, w Tarłowie w r. 1637 około 25, w Tuchowie w roku 1665 liczyła szkoła 30 uczniów⁴⁹.

Młodzież szkoły tarnowskiej rekrutowała się niemal wyłącznie ze środowiska mieszczańskiego, choć nie jest wykluczone, że uczęszczali do niej również synowie mniej zamożnej szlachty. Mieszczenie tarnowscy i duchowieństwo wykazywało wiele troski o uczniów swej szkoły. Przychodzili oni z pomocą młodzieży szczególnie biednej, pozbawionej wszelkiej pomocy materialnej ze strony rodziców lub krewnych. Uczniowie ci otrzymywali pomoc z kilku źródeł, a przede wszystkim korzystali z dochodów płynących z fundacji: Sebastiana Drzewickiego z roku 1624 i Andrzeja Tały z 1629 i 1639 r. Wyrazem odpowiedniej troski społeczeństwa tarnowskiego o uczniów szkoły jest fundacja pochodząca z okresu największego upadku miasta, a mianowicie z początku XVIII wieku. W r. 1708 prepozyt infułat tarnowski, Piotr Stanisław Orłowski, zapisał testamentarnie sumę 2000 złp na rzecz biednych uczniów⁵⁰. Z fundacji miało korzystać 12 biednych uczniów nie mających rodziców.

Odtworzenie organizacji wewnętrznej szkoły tarnowskiej jest zadaniem, z powodu braku źródeł, niezmiernie trudnym. Liczba osób nauczających w szkole w ciągu tych trzech stuleci ulegała wahaniom. W XV wieku uczył w niej jeden nauczyciel, w następnych stuleciach uczyło 2 nauczycieli, a mianowicie rektor i kantor. Akt fundacyjny hetmana Tarnowskiego z roku 1559 wymienia rektora szkoły, który zobowiązany był do utrzymania dwu nauczycieli pomocniczych, tj. bakałarza i kantora. Nie wiemy, jak wyglądała w praktyce realizacja polecenia Tarnowskiego. Dochowane źródła rzucają natomiast nieco światła na kwalifikacje rektorów tarnowskich. Spośród znanych nam kierowników szkoły większość posiadała stopnie naukowe uzyskane w Akademii Krakowskiej. Na podstawie źródeł nie można sporządzić listy wszystkich rektorów, którzy pracowali w szkole tarnowskiej od czasu jej powstania aż do końca XVII wieku. Zaledwie 10 poznajemy ze źródeł, co przy ich częstych zmianach jest liczbą niewielką.

Pierwszymi kierownikami szkoły tarnowskiej z końca XV wieku są Mikołaj Szafraniec i jego następca Jan⁵¹. W 1514 r. na stanowisku rektorskim spotykamy Bartłomieja, bakałarza sztuk wyzwolonych⁵². Bardziej znanymrektorem szkoły w XVI wieku jest Paweł Łącki, który objął to stanowisko

⁴⁹ St. Kot, op. cit., s. 28.

⁵⁰ Fr. Herzig, op. cit., s. 119.

⁵¹ Por. przypis 27.

⁵² MZT, nr 19.

około roku 1500, a ustąpił w roku 1563 przenosząc się na służbę dworską do Jana Krzysztofa Tarnowskiego⁵³. Znane mi źródła nie przekazują, jakie kwalifikacje posiadał Łącki. Na opróżniony po nim rektorat powołany został nie wymieniony z nazwiska Andrzej N., który występuje w źródłach po raz ostatni w roku 1572⁵⁴. W roku 1588 szkoła posiadała nowego kierownika, Alberta Gromicjusza⁵⁵. Na początku XVII wieku na stanowisku kierownika szkoły tarnowskiej pracował Jan Ćwikliński, bakałarz sztuk wyzwolonych⁵⁶. O jego związkach ze szkołą dowiadujemy się z interesującego napisu nagrobkowego, wykonanego dla jego ojca Melchiora, burmistrza tarnowskiego. Wskazuje on niedwuznacznie na wysoką pozycję społeczną rektora szkoły tarnowskiej. Następnym z kolei, znanym rektorem w pierwszej połowie XVII wieku jest Kasper Łącki, który samowolnie opuścił szkołę udając się na Wołyń⁵⁷. Po ustąpieniu Kaspra Łąckiego źródła milczą o następnych rektorach. Dopiero w XVIII wieku lista rektorów jest pełniejsza dzięki zapisom w metrykach chrztu, gdzie występują dość często jako ojcowie chrzestni mieszczan tarnowskich. Z metryki obejmującej lata 1689—1715 dowiadujemy się np., że w roku 1698 szkołą kierował „Excellentissimus Dominus Stephanus Wierzbicki Liberalium et Philosophiae Doctor protunc Director Scholae Tarnoviensis Vigilantissimus”⁵⁸.

O obsadzie kierownictwa szkoły tarnowskiej decydowały trzy czynniki: do końca XVI wieku rada miejska i kapituła, w XVII wieku Akademia Krakowska. Problem obsady stanowisk rektorskich w szkolnictwie parafialnym nie przedstawiał się wszędzie jednakowo. W miastach bogatych, które łożyły znaczne fundusze na szkoły lub same je utrzymywały, rada miejska domagała się dla siebie prawa obsadzania rektoratów. Mieszczanie tarnowscy, którzy w znacznym stopniu przyczyniali się do utrzymania szkoły, byli żywotnie zainteresowani w sprawie właściwej obsady jej rektoratu. Nie wywalczyli sobie wprawdzie wyłącznego prawa obsadzania kierownictwa szkoły, posiadali jednak prawo prezentowania kierownika, którego mianowała kapituła. Zwyczaj ten istniał w Tarnowie od dawnych czasów i był przestrzegany przez obie strony, czego dowodzi notatka Aktów kapitulnych z r. 1694⁵⁹.

Najważniejszym czynnikiem, wpływającym na wybór rektora była kapituła kolegiaty tarnowskiej, która okazywała dużą troskę o szkołę, ściśle współpracowała z władzami miejskimi na odcinku zabezpieczenia nauczycielom należytych warunków egzystencji. Od roku 1647⁶⁰, tj. od utworzenia scholasterii w kolegiacie tarnowskiej opiekę i nadzór nad szkołą wykonywał z ramienia kapituły każdorazowy scholastyk. W źródłach XVII wieku spotykamy wzmiankę, która dowodzi, że instalacja rektora szkoły odbywała się z udziałem władz uniwersytetu. W roku 1644 po samowolnym opuszczeniu

⁵³ *Liber actionum obligationum z r. 1559*, D-63, daw. sygn.: 9 nr 18, 19.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ *Akta konsystorza tarnowskiego z roku 1588; Liber promotionum*, s. 228.

⁵⁶ *Liber promotionum*, s. 268.

⁵⁷ *Akta kapituły kolegiaty tarnowskiej*, t. I, s. 12, odpisy sporządzone przez W. Arvaya; *Liber promotionum*, s. 311.

⁵⁸ *Metrica baptisatorum puerorum ab anno Domini 1689*; bakałarzem został w r. 1693 (*Liber promotionum*, s. 362).

⁵⁹ Odpisy z *Aktów kapitulnych*, t. I, s. 105

⁶⁰ O ile wiem, jest to jedyny wypadek, że scholasteria powstała znacznie później niż sama kolegiata.

szkoły przez Kaspra Łąckiego kapituła tarnowska postanowiła zwrócić się do rektora uniwersytetu „aby (jeśli to możliwe i jeżeli uzna za pożyteczne) raczył wysłać do Tarnowa magistra lub doktora filozofii”⁶¹.

Zachowane źródła nie wspominają o programie nauczania szkoły tarnowskiej. Szkoły parafialne w Polsce do roku 1612 nie posiadały skonkretyzowanego programu nauki; poziom ich uzależniony był od talentu i umiejętności pedagogicznych nauczycieli. Kwestie dotyczące nauki w szkole tarnowskiej próbowałem zrekonstruować w oparciu o materiał porównawczy z innych szkół oraz program z 1612 r. Szkołą parafialną, która właściwie pierwsza otrzymała program nauki, była szkoła w Bieczu. Program szkoły bieckiej nakreślony w roku 1553 w ordynacji księdza Samborczyka wskazuje na prze-myślenie wielu istotnych zagadnień szkoły, na jasne określenie celu nauczania, jego treść i sposób podawania⁶². Trudno wyrazić przypuszczenie, że szkoła tarnowska realizowała taki sam program co szkoła w Bieczu. Nie jest jednak wykluczona możliwość, że czynniki kierujące szkołą mogły się wzorować na szkole w Bieczu z uwagi na dość ściśle kontakty obu miast. W roku 1612 otrzymało szkolnictwo parafialne Małopolski, a więc i szkoła tarnowska, program nauczania opracowany na polecenie biskupa Tylickiego przez profesorów Akademii Krakowskiej. Program ten znany pod nazwą „Modus instituendae iuventutis” nie wszędzie mógł być stosowany w praktyce, ponieważ przekraczał możliwości przeciętnych nauczycieli szkół parafialnych⁶³. Jest jednak rzeczą wysoce prawdopodobną, że szkoła, w której uczył bakałarz czy magister promowany w Akademii, mogła realizować ten program, „jako odpowiadający stosunkom i metodzie, której sam był wychowankiem”⁶⁴. W roku 1626 rektor Akademii Krakowskiej, Jakub Najmanowic, znając przygotowanie pedagogiczne swych wychowanków w orędziu „Quandoquidem multo” przypomniał kierownikom szkół parafialnych, że nauka powinna się odbywać według ustawy Tylickiego⁶⁵. W niektórych szkołach parafialnych czytano autorów zalecanych w programie z roku 1612 znacznie wcześniej przed jego opracowaniem. W roku 1608 wizytujący szkołę w Starym Sączu kanonik Januszowski notuje, że bakałarz artium Baltazar Borszowicz czyta z uczniami Eneidę Wergiliusza, Justyna i listy Cyserona⁶⁶. Nie mamy żadnych danych źródłowych umożliwiających określenie, w jakim stopniu ustawa Tylickiego z roku 1612 uwzględniona została w szkole tarnowskiej. Poziom szkoły tarnowskiej w tym okresie, wnosząc ze stanu kulturalnego mieszczaństwa i biorąc pod uwagę troskę kapituły, był zapewne wysoki, a nauczanie w szkole oparte było o program z roku 1612. Nauczyciele tarnowscy będący wychowankami Akademii Krakowskiej, która dawała im dobre przygotowanie dydaktyczne, mogli z powodzeniem realizować ten program.

Odrębnym problemem, wymagającym szczegółowych badań, jest zagadnienie kolonii akademickiej. Literatura traktująca o szkole tarnowskiej podaje za „Raportem” z roku 1766, że kolonia w Tarnowie powstała w 1531 roku. Brak jednak podstaw do przyjmowania tego poglądu; pierwsza kolonia

⁶¹ Odpisy z *Aktów kapitułnych*, t. I., s. 12.

⁶² Fr. Bujak, *Materiały do historii miasta Biecha*, Kraków 1914, s. 79—81, nr 231; W. Arvay, op. cit., cz. II, s. 4—5.

⁶³ St. Kot, op. cit., s. 66.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ St. Kot, op. cit., s. 66 (w przypisie).

⁶⁶ St. Kot, op. cit., s. 188.

Akademii Krakowskiej, znana pod nazwą Kolegium Nowodworskiego, została założona w roku 1588. W następnych stuleciach Uniwersytet Jagielloński przeciwstawiając się mecenatowi szkolnemu jezuitów zakładał kolonie akademickie w wielu miastach Polski. Wydaje się, że szkoła tarnowska w okresie swego rozkwitu, w pierwszej połowie XVII wieku, objęta była również tym systemem szkolnictwa. Hipotezę tę potwierdzają niektóre dane źródłowe. Dyrektor szkoły występujący w metrykach chrztu pod rokiem 1723, a mianowicie dr filozofii Maciej Włochowski, tytułowany jest „*Coloniae Tarnoviensis Director*”⁶⁷. Akt erekcyjny kolonii tarnowskiej biskupa Sołtyka z 17 marca 1760 r. mówi wyraźnie „*super innovanda antiqva Colonia Tarnoviensis*”⁶⁸. Biskup Sołtyk w oparciu o fundację księdza Kaszewicza z roku 1753 — czytamy dalej w akcie erekcyjnym — zakłada w Tarnowie „*novam Coloniam auctam et ampliata*”⁶⁹.

Przeprowadzenie wyczerpującej kwerendy archiwalnej, dokładniejsza interpretacja źródeł powinny dać jaśniejszy, pełniejszy obraz omawianej problematyki.

Quelques problèmes sur l'instruction publique et les écoles à Tarnów jusqu'à la fin du XVIIe s.

RÉSUMÉ

L'auteur nous donne une ébauche des problèmes de l'éducation et de l'instruction à Tarnów du début de l'existence de cette ville jusqu'à la fin du XVIIe s.

La genèse de l'école se lie avec le développement économique de la ville au XIV—XVe s., avec l'accroissement de la population et le rôle des organisations ecclésiastiques sur ce territoire. Il faut aussi remarquer les contacts des citadins de Tarnów avec l'Académie de Cracovie. Dans les années 1400—1421 Tarnów envoya 16 élèves aux études à l'Académie de Cracovie. Dès le XVe s. la personne de l'instituteur liait l'école de Tarnów à l'Académie de Cracovie. La fondation du hetman Jan Tarnowski de 1559 a pour l'école de Tarnów une importance décisive. Les revenus venant des nombreuses fondations constituaient les appointements des instituteurs. Les sources gardées ne parlent pas du programme d'enseignement de l'école de Tarnów. On a essayé de reconstruire le programme de l'enseignement en se basant sur les matériaux comparatifs des autres écoles ainsi que sur le programme de 1612. Le couronnement des contacts étroits de l'école avec l'Académie de Cracovie est l'année 1754. L'école fut transformée en colonie académique.

Некоторые вопросы просвещения и школьного дела в Тарнуве до конца XVII века

РЕЗЮМЕ

Статья является очерком, посвящённым вопросам воспитания и просвещения в Тарнуве от его основания до XVII века. Возникновение школы связано с экономическим развитием города в XIV—XV веке, с увеличением населения и ролью

⁶⁷ W. Arvay, op. cit., cz. II, s. 22.

⁶⁸ W. Arvay, op. cit., cz. III, s. 8.

⁶⁹ W. Arvay, op. cit., cz. III, s. 10.

церковной организации. Заслуживает внимания довольно ранняя связь тарнувских мещан с Краковским университетом. В 1400—1421 г. г. в Краковском университете училось 16 учеников из Тарнува. Учителя тарнувской школы поддерживали связь с Краковским университетом, начиная с XV века. Переломное значение для тарнувской школы имело пожертвование гетмана Яна Тарновского в 1559 году. Средства на оплату учителей в основном доходы, получаемые с многочисленных пожертвованных недвижимостей. Имеющиеся налицо источники не вспоминают о программе обучения в тарнувской школе. Вопросы, связанные с обучением, автор пытается реконструировать опираясь на сравнительном материале других школ, а также на программе 1612 года. Тесная связь тарнувской школы с Краковским университетом увенчалась в 1754 году преобразованием её в филиал университета.